

Gemensam byggnation av idrottslokaler – Planlösning och utformning

Inledning

Följande dokument har tagits fram i samverkan mellan idrottsförvaltningen (IdF) och utbildningsförvaltningen (UtbF) och innehåller behov och kravställningar vid gemensam byggnation av idrottslokaler. Dokumentet beskriver i första hand gemensamma och förvaltningsspecifika förutsättningar i byggprojekt där IdF beställer en fullstor idrottshall (20x40 kvm spelyta) och UtbF blockförhyr hallen under skoltid. I andra hand används dokumentet så långt det är möjligt för att uppdatera respektive förvaltnings interna dokument och beställningsunderlag, då UtbF ofta utnyttjar IdF:s lokaler och vice versa. Dokumentet ska alltså ses som ett komplement till respektive förvaltnings funktionsprogram.

Underlag till dokumentet har tagits fram under en serie workshops med deltagare från UtbF (lokalenheten och verksamhetsrepresentanter), IdF, SISAB och Fastighetskontoret. Vid en inledande workshop identifierades ett antal frågeställningar som sorterades in under 4 övergripande funktionsområden:

1. Omklädningsrum och dusch
2. Förråd och utrustning
3. Kringutrymmen
4. Tekniska krav och säkerhet

Dessa fyra områden ligger till grund för dispositionen nedan. Under varje rubrik beskrivs specifika problemställningar, eventuella behov eller kravställningar från respektive förvaltning och/eller vilka överväganden som bör göras när behovsbilden skiljer sig åt. I de fall samsyn har kunnat uppnås under workshoparbetet föreslås specifika lösningar. Sammantaget ska detta fungera som vägledning i gemensamma byggprojekt, även om hänsyn även måste tas till specifika förutsättningar i enskilda projekt. Vissa frågor, exempelvis gällande lås- och passersystem, förutsätter ett djupare samarbete mellan förvaltningarna och har inte kunnat lösas under

workshopserien. Sådana frågor belyses i dokumentet och kan ses som potentiella utvecklingsområden.

Dokumentet uppdateras vid behov i samverkan mellan IdF och UtbF.

1. Omklädningsrum och dusch

Omklädnings- och duschrum för aktiva/elever:

Till en fullstor hall (20x40 m) behövs åtta mindre omklädningsrum för att möjliggöra effektiv schemaläggning av alla salsdelar. Vid exempelvis platsbrist eller ekonomiska begränsningar kan möjligheten att bygga endast fyra duschpaket prövas. Varje duschpaket delas i så fall av två omklädningsrum och en dörr med sluss mot korridoren byggs för varje par omklädningsrum.

Idrottsförvaltningen bygger vanligtvis omklädningsrum med 15 löpmeter bänk om cirka 40-45 kvm ink RWC. Detta motsvarar plats för ca 15-20 personer. Stora omklädningsrum kan ha upp till 18 löpmeter bänk. Mindre omklädningsrum bör ha cirka 11 löpmeter bänk och vara mellan 30-35 kvm, vilket motsvarar plats för ca 10-15 personer. För att tillgodose föreningarnas behov av större omklädningsrum skulle man istället för 8 mindre omklädningsrum kunna bygga t.ex. 2-4 stora och 4-6 mindre omklädningsrum, men fortfarande totalt 8 omklädningsrum.

Duschrummen byggs med tre till fyra duschar, och minst två av duscharna utrustas med låsbara bås. En av de öppna duscharna utrustas med slang som tillgänglighetsanpassning. Städbarheten runt duschbåsen ska beaktas. Exempelvis kan båsen eventuellt göras löstagbara/uppfällbara för att möjliggöra städning med skurmaskin. Omklädningsrummens RWC förbereds ej för dusch.

Omklädningsrum- och duschrum för funktionärer:

Under kvällar och helger används två av de åtta omklädningsrummen som funktionärsrum. I och med detta behövs inte särskilda funktionärsrum.

Omklädningsrum- och duschrum för personal:

Idrottsförvaltningens personal delar omklädningsrum och dusch med lärare. Omklädningsrummet utrustas med låsbara skåp. Det krävs ett herr- och ett damrum.

Samtliga omklädningsrum ska vara tillgänglighetsanpassade!

Flexrum/enskilda duschrum:

1–2 ”enskilda duschrum” skapas utanför ordinarie omklädningsrum att användas av den som av någon anledning inte vill eller kan byta om i ordinarie omklädningsrum. De enskilda duschrummen kombineras med RWC för hallens besökare. Rummen tillgänglighetsanpassas och ska innehålla dusch, WC och utrymme för omklädning. Duschvägg placeras mellan WC och dusch om så medges.

Om låsbara duschbås skapas i ordinarie duschutrymmen avlastas de enskilda duschrummen.

Uteidrott:

Om idrottshallen ligger intill exempelvis en konstgräsplan eller annan uteidrottsyta ska möjligheten att säsongsvis viga vissa omklädningsrum för uteidrott alternativt bygga fler omklädningsrum prövas. Detta för att öka städbarheten, minska slitaget på lokalerna och underlätta utomhusidrott.

2. Utrustning och förråd

Förvaring och lös utrustning:

Samplanerade idrottshallar utnyttjas av både skola och föreningsliv, vilket ställer krav på såväl utrustning som förvaringsmöjligheter. IdF står idag för större lösa inventarier (såsom plintar, trampetter, mattor och mål) i idrottshallar medan skolorna står för sitt behov av mindre utrustning (koner, bollar, rockringar osv.). Viss utrustning (exempelvis trampetter) ställer av säkerhetsskäl krav på specialutbildning hos lärare/instruktör vilket i förlängningen ställer krav på låsbarhet i hallens förrådslösning, särskilt om många aktörer (skola, fritidsverksamhet, föreningar osv.) delar på hallen. Å andra sidan kan öppenhet i förrådslösningen synliggöra tillgängliga resurser och underlätta samarbete mellan aktörer.

Eftersom det finns utrustning som kräver utbildning för att kunna användas på ett säkert sätt behöver skola, IdF och föreningsaktörer ha egna låsbara förråd. Samtidigt finns det alltså en poäng i att skapa insyn i de olika förrådsdelarna för att underlätta samarbeten och synliggöra vilka resurser som finns i hallen. Det bör därför skapas stora sammanhållna förråd, som kan delas av med exempelvis någon form av gallerlösning. Detta skapar också flexibilitet i förrådslösningen då skiljeväggarna är relativt lätta att flytta efter behov. IdF planerar i normalfallet förrådsyta om minst 100 kvadratmeter.

Fast utrustning

Under workshopserien konstaterades att det eventuellt planeras för lite fast utrustning i hallar utifrån skolans behov enligt den senaste läroplanen. Denna fokuserar aspekter som kunskap och hälsa i större utsträckning än tidigare, och rör sig bort från ett tidigare fokus på exempelvis bollsporter.

Utifrån detta kommer en grupp lärare undersöker vilken fast utrustning som behövs i salar enligt den senaste läroplanen, samt hur denna bör placeras. Detta kommer att föras in i dokumentet i ett senare skede.

Förråd för utomhusutrustning

Skolan kan i vissa fall ha behov av särskilda förråd för utomhusutrustning. Detta kan minska slitage och städkostnader om det förrådet ges en separat ingång. Förrådet behöver dock inte nödvändigtvis placeras i anslutning till idrottshallen då närheten till utemiljön är det primära. IdF har inget behov av särskilda uteförråd, utom i de fall IdF har t.ex. en bollplan i direkt anslutning till hallen.

Teknisk utrustning för undervisning

Det finns samsyn mellan förvaltningarna kring behovet av ljudanläggning. Det grundkoncept IdF använder idag är förberett för inkoppling av egen musikutrustning och trådlös anslutning av mikrofoner. I konceptet finns också möjlighet att utnyttja utrustningen i en del av hallen oberoende av andra delar. Detta uppfyller skolans krav på ljudanläggningen.

Möjligheten att visa film eller andra digitala dokument via exempelvis projektor är viktig för skolan, men IdF har inte samma behov detta. Eventuella projektorer måste bollskyddas och placeras så att de inte stör annan verksamhet, om de placeras i själva hallen.

Förvaring av kläder och värdesaker

Hantering av kläder och värdesaker under idrottslektioner är ett problem i många skolor. Elever vill inte lämna sina tillhörigheter i omklädningsrummet, utan tar dem med sig in i idrottssalen. Idrottshallen ska vara fri från skor, skogräns placeras vid entrédel.

Ett förslag är att en nisch med fack eller hyllor där kläder och värdesaker kan förvaras under lektion/träning kan skapas i varje del av delbar sal. Det kan också finnas behov av att låsa in saker för uteidrott, vilket kan kombineras med låsbara förrådsutrymmen eller uteförråd. Om kläder och värdesaker förvaras inne i idrottssalen under lektionstid kan omklädningsrummen eventuellt utnyttjas av nästa undervisningsgrupp medan lektioner pågår.

3. Kringutrymmen

Lärararbetsstationer

UtbF har behov av enklare arbetsstationer för lärare i idrottshallen. En arbetsstation i anslutning till salen skapar bättre arbetsmiljö, men eftersom lärarna oftast har ytterligare en arbetsplats i skolans lokaler kan den vara av enklare slag.

Ett antal (normalt ca 4) arbetsstationer (alltså ej ordinarie arbetsplatser) med plats för dator bör alltså skapas, helst i närheten av hallens omklädningsrum. Arbetsstationerna behöver inte placeras i ett separat rum, utan kan kombineras med exempelvis omklädningsfunktion för lärare. Det krävs dock låsbara hurtsar eller en liknande förvaringslösning om andra (exempelvis funktionärer kvällstid) har tillträde till lokalen.

Det har tidigare hänt att IdF har skapat separata utrymmen för personalarbetsplatser i idrottshallar som sedan inte kommit att utnyttjas av skolan. Sådana situationer bör undvikas eftersom de innebär ett ineffektivt nyttjande av lokalerna.

Personalutrymmen för idrottsförvaltningen

IdF har behov av personalutrymme om ca 15 kvm med kontor och pentry i de fall då idrottsförvaltningen drifvar idrottshallen.

Rörelserum och teorilokaler

Skolan har ett visst behov av teoretisk idrottsundervisning, och det kan vara svårt att hantera samling i helgrupp i idrottssalen. IdF ser dock inget behov av klassrumsliknande teorilokaler i idrottshallar och de teorirum som finns idag bokas idag i mycket liten utsträckning. För samling i helgrupp kan dock läktare eller ett eventuellt rörelserum användas. Det är också en kvalitet för skolans del om idrottshallen byggs ihop med själva skolan, så att skolans ordinarie klassrum lätt kan användas för idrottsämnets teoridel. Samtidigt behöver hallens entré vara tillgänglig och väl synlig för att underlätta allmänhetens och föreningslivets nyttjande utanför skoltid.

I de fall rörelserum (ca 80–200 kvm) byggs bör dessa alltså kunna kombineras med möjlighet till teoretisk genomgång. Rörelserum kan också utnyttjas för yngre elevers undervisning (främst i förskoleklass) och på så sätt avlasta själva idrottshallen. Även eventuell fritidsklubbssamhet kan utnyttja ett rörelserum. Detta förutsätter dock att det enskilda projektets förutsättningar medger ett rörelserum kan byggas.

Läktare

IdF bygger normalt läktare i fullstora hallar. Dessa kan utformas på olika sätt, men utgångspunkten är fasta läktare med cirka 150 platser. UtbF har normalt inget särskilt behov av läktare. Ett möjligt undantag är dock de fall då idrottshallen även ska fungera som aula/samlingssal.

4. Tekniska krav och säkerhet

Ljus

Belysning i en idrottshall ska förebygga ohälsa och olycksfall. Den ska uppfylla kraven på bländning, ljusriktning och säkerhet samt ljusstyrka och ljusfördelning. Kraven som ställs ska vara anpassade för de aktiviteterna som utövas i hallen samt hallens form och dess befintliga klimat. Kravspecifikation för belysningen i en idrottshall skickas som bilaga vid projekteringen samt finns bifogade i Stockholms Stads idrottsstandard. Belysningskraven för skolverksamhet är betydligt lägre jämfört med de krav IdF ställer. Exempelvis krävs högre styrka och jämnhet vid tävling. Säkerhets- och bländningskraven etc. är desamma. I de tidigare skolidrottshallar där IdF har bytt belysning, har man satt upp en särskild knapp för skolan med en anpassad ljusstyrka.

Tillgång till dagsljus är ett önskemål från UtbF:s sida, men bländning och insyn bör undvikas, exempelvis genom att fönster placeras högt i norrläge. Problem uppstår främst när dagsljus och artificiellt ljus blandas. Dagsljus är inte ett arbetsmiljökrav i idrottshallen, men tillgång till dagsljus är positivt ur arbetsmiljösynpunkt.

Ljud

Ljudnivån är en viktig arbetsmiljöaspekt i idrottslokaler. Ett stort problem är överhörning mellan salsdelar i delbara hallar. Det finns ett gemensamt intresse av att hålla nere ljudnivåer i idrottshallar. Det är viktigt att ljudisolering beaktas i valet av skiljeväggar. I SISAB:s projekteringsanvisningar *Akustik grundskola* finns riktlinjer om bland annat efterklangstider.

Ventilation och branddimensionering

IdF ställer högre krav på ventilation i idrottshallar än UtbF, främst på grund av läktare och publikplatser. IdF:s hallar dimensioneras i normalfallet för ca 200-300 personer. Detta innebär att skolan ur detta perspektiv har möjlighet att använda idrottshallen för större samlingar vid exempelvis skolavslutningar i de fall sådant behov finns. Observera att möjligheten att nyttja hallen som samlingssal också ställer andra krav, exempelvis kring förvaring av stolar och

scen samt att golv- och golvbeläggningen klarar den extra belastning från stolar osv. som detta innebär. Om hallen utnyttjas som samlingssal kan skolan även ha nytta av läktare.

För rent tekniska system bör generellt den förvaltande/driftande organisationens lösningar gälla, men i gemensamma projekt är det givetvis viktigt att båda parter behov och önskemål beaktas.

Golv

Såväl SISAB som IdF har gjort utredningar kring olika typer av golvbeläggning. Föreningsidrott och skolidrott ställer något olika krav på hallens golv.

Ur UtbF:s perspektiv är det ett önskemål att trägolv undviks om möjligt, då trägolv inte är optimalt för skolidrott. Trægolv kan dock vara den optimala lösningen för vissa idrotter, varför hänsyn måste tas till det enskilda projektets förutsättningar. Elitidrott ställer också högre krav på golvet än skolidrott.

En grundligare jämförelse bör göras mellan IdF och UtbF:s/SISAB:s material om golvbeläggning.

Mått och Takhöjd

Vid samverkan kring byggnation gäller fullstora areamått, det vill säga 20x40 meter spelplan, frimått 24x43 m. Om förvaltningarna inte samverkar kring byggnation av fullstor hall, beställer UtbF i normalfallet sal med basketmått med möjlighet att dela i två salar. Vid behov av enstaka sal för mindre F-6-skola beställs sal med volleybollmått. Spelplansmått för basket är 28x15 meter och för volleyboll 18x9 meter. Enligt måttboken ska frimått för basketspel vara 34x19 m och för volleybollspel 28x15 m.¹

Samsyn finns kring att fri takhöjd i idrottshallar ska vara 7 meter.

Nätverksanslutning

UtbF behöver ha tillgång till trådlöst nätverk för personal och elever i idrottshallen. IdF:s personal behöver av säkerhetsskäl ha tillgång till åtminstone det mobila 3G-nätet, då överfallslarm och liknande är beroende av detta. IdF för också interna diskussioner angående publika nät i idrottshallar.

¹ SKL publicerar måttangivelser för olika idrotter i *Måttboken*, <http://skl.se/skolakulturfritid/kulturfritid/idrottochanlaggningar/mattboken.1908.html>

Passersystem och larm

IdF och UtbF (SISAB) använder idag olika system för lås och inpassering, och det kan vara problematiskt att integrera dessa system med varandra. Detta hanteras på olika sätt i olika skolor och hallar. En vanlig lösning idag är dubbla låssystem med timerstyrning, vilket innebär onödiga kostnader för staden. Samordning av passersystem behöver alltså generellt diskuteras vidare. Det bör dock definieras tydligt i varje projekt vem som står för systemet och hur samordningen går till. Passersystemets integration med IdF:s bokningssystem är en viktig aspekt. Valet av larmsystem styrs av vem som äger hallen. UtbF och SISAB driver för närvarande ett separat projekt kring lås- och inpasseringssystem. Projektet syftar till att ta fram rekommendationer till skolorna vid byte av system för lås och inpassering.

För rent tekniska system bör generellt den förvaltande/driftande organisationens lösningar gälla, men i gemensamma projekt är det givetvis viktigt att båda parter behov och önskemål beaktas.